

บทที่ 4

ความเหมือนและความแตกต่างของปรัชญา ตะวันตกและตะวันออก

บทที่ 4

ความเหมือนและความแตกต่างของปรัชญาตะวันตกและตะวันออก

ปรัชญาตะวันตก

แนวความคิดของนักปรัชญาตะวันตกเกี่ยวกับ “ปรัชญา” มีดังนี้

ไพธากอรัส (Pythagorus 570 - 500 ก่อนคริสตกาล)

ไพธากอรัส นักปรัชญาชาวกรีกเป็นผู้ใช้คำว่า “Philosophy” เป็นคนแรก โดยเขาให้ข้อสังเกตว่า มนุษย์ในโลกนี้แบ่งออกเป็น 3 แบบคือ

แบบที่ 1 แบบรักความสุขสนุกสนาน (Loved Pleasure)

แบบที่ 2 แบบรักงาน (Loved Activity)

แบบที่ 3 แบบรักปรัชญาความรู้ (Loved Wisdom)

ไพธากอรัส จุดมุ่งหมายสุดท้ายของปัญญาความรู้ จะนำไปสู่ความหลุดพ้น (Salvation) ซึ่งคำว่า “หลุดพ้น” ก็อยู่ในความหมายของถ้อยคำ (Term) ทางศาสนาด้วย

โสเครตีส (Socrates 470 - 400 ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญาชาวเอเธนส์ เห็นว่า “การรู้จักตัวเอง / Self - Knowledge” โดยการได้รับความบริสุทธิ์ด้วยมโนทัศน์ เป็นหน้าที่ของปรัชญา (The Function of Philosophy) ซึ่งก็คล้ายกับการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ตามหลักพระพุทธศาสนา

เพลโต (Plato 428 - 348 ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญาชาวกรีก สาธุศิษย์คนสำคัญของโสเครตีส เห็นว่า “วัตถุประสงค์ของปรัชญา / The Object of Philosophy” คือ การแสวงหาความจริง (Reality) หรือสัจธรรมที่สมบูรณ์ (Absolute Truth) เมื่อพิจารณาด้วยเหตุผลแล้วตามหลักปรัชญาไดอะเล็กติก (Dialectic / ปฏิพัฒนาการ) ความจริงกับสัจธรรมที่สมบูรณ์ก็เป็นสิ่งเดียวกัน

อริสโตเติล (Aristotle 384 - 322 ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญาชาวกรีก เห็นว่า “ปรัชญาเริ่มต้นจากความสงสัย” ความสงสัยจะเชิญชวนให้ใช้ความรู้สืบสาว (Investigation) หาสาเหตุและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสรรพสิ่ง

นอกจากนั้น ยังมีปฐมปรัชญา (The First Philosophy) ซึ่งอริสโตเติล เรียกว่า เทววิทยา (Theology) อันเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ และเหตุปัจจัยสุดท้าย (The Ultimate Principles and Causes) รวมถึงมโนคติของพระเจ้า (The Idea of God) กฎแห่งกฎและเหตุแห่งเหตุ ซึ่งยังเป็นผลรวม (Totality) แห่งความรู้ของมนุษยชาติ

นักปรัชญาพวกไซเรนอิก (ประมาณศตวรรษที่ 4 และที่ 3 ก่อนคริสตกาล) ปรัชญาในยุคนี้เป็นปรัชญาเชิงปฏิบัติ เฮจีสเซียส (Hegesias) นักปรัชญาไซเรนอิก เห็นว่า เป็นหน้าที่ของปรัชญาที่จะสอนให้มนุษย์หลีกเลี่ยงจากความทุกข์

นักปรัชญาพวกสโตอิกส์ (Stoics) ถือว่าการที่จิตมีความสงบ (Serenity or Apathia) เป็นความสำเร็จ เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของปรัชญา แนวคิดนี้คล้ายกับสมถภาวนา สมาธิภาวนา ของพระพุทธศาสนา

ลัทธินิยมนีโอเพลโต (Neoplatonism) เชื่อว่าจุดมุ่งหมายของนักปรัชญาคือ การรวมเป็นหนึ่งเดียวกับทวะ จึงกลายเป็นเทวนิยม (Theism)

เดการ์ต (Descartes ค.ศ. 1596 - 1650) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เป็นนักนิยมเหตุผล (Rationalist) มากกว่านักปรัชญานิยม ประสบการณ์นิยม (Empiricist) ถือว่าปรัชญาเป็นการศึกษาถึงสัจธรรมสุดท้าย หรืออันติมสัจจะ (Ultimate Truth) มนุษย์จะพบกับอันติมสัจจะได้ด้วยการส่งเสริมให้มนุษย์ใช้ลัทธิกังขาตนิยม (Skepticism) ซึ่งมีทัศนะว่า ความจริงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถรู้ได้

ลอค (John Locke ค.ศ. 1632 - 1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษ เชื่อว่า ปรัชญาต้องใช้การวิเคราะห์หามโนคติ ซึ่งจิตใจของมนุษย์ได้สะสมเอาไว้ และเมื่อมโนคติได้รับการวิเคราะห์แล้ว ก็จะเผยให้เห็นส่วนประกอบที่ไม่สลับซับซ้อนของมโนคติ

เซนต์ ซีมอน (Saint, Simon ค.ศ. 1760 - 1825) เป็นนักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส เชื่อว่า ปรัชญาจะเป็นอุปกรณ์ (Instrument) ที่จะนำไปสู่ความสามัคคีปรองดอง (Harmony)

เฮเกิล (Hegel ค.ศ. 1770 - 1831) นักปรัชญาชาวเยอรมัน เห็นว่า เป็นหน้าที่ของปรัชญาที่จะพิจารณาเหตุผล ความสัมพันธ์พื้นฐานแห่งความเข้าใจของมนุษย์ (Categories) เช่น ตัวอย่างมโนคติพื้นฐาน (the Basic Ideas) เป็นสิ่งที่จำเป็นในการตีความ (Interpretation) ลักษณะธรรมชาติของสรรพสิ่ง และเมื่อได้ศึกษาประวัติปรัชญาโดยตลอดแล้ว ก็จะได้เห็นสังขรรณสมบูรณ์ (Absolute Truth) ในรูปแบบที่สมบูรณ์ (Absolute Form)

นิตเช (Nietzsche, Friedrich ค.ศ. 1844 - 1900) นักปรัชญาปรัสเซีย มีความเชื่อว่าปรัชญาเป็นหน้าที่ส่วนตัวของบุคคล (Personal Mission) ที่จะสอนคนให้เป็นคนมีจิตใจเป็นธรรมชาติ

ปรัชญาในยุคกลาง (Medieval Philosophy) จุดเด่นของปรัชญาในยุคนี้ ได้แก่ ลัทธิวิชาการนิยม (Scholasticism) นักปรัชญาที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ ได้แก่ เออริยีนา (Erigena) แอนเซล์ม (Anselm) อปีลาร์ด (Abelard) กรอสเซเตสเต (Grosseteste) โบนาเวนเจอร์ (Bonaventure) และอัลเบิร์ตมหาราช (Albert, the Great)

โทมัส อควินัส (Thomas Aquinas ค.ศ. 1225 - 1274) ได้นำเอาแนวคิดของนักปรัชญาในยุคกลาง มาเชื่อมโยงกันและนักปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดที่ผสมผสานกันของนักปรัชญาที่ โทมัส อควินัส นำมาเชื่อมโยงกันนั้น มาสืบสานให้เจริญงอกงามต่อไป ก็ได้แก่ ดันส์ สโกตัส (Duns Scotus) ปีเตอร์แห่งสเปน (Peter of Spain) และวิลเลียมแห่งออกคัม (William of Ockham)

ปรัชญาในยุคฟื้นฟู (The Philosophy of the Renaissance) ปรัชญาในยุคนี้ ได้หมุนกลับจากปรัชญาของอริสโตเติล ไปหาเพลโตอีกครั้ง โดยกลับไปให้ความสนใจต่อลัทธิหัตถนิยม (Mysticism) พร้อมกันนั้น ก็เปิดโอกาสให้ศาสตร์ใหม่ ๆ (The New Science) ก่อตัวเป็น รูปร่าง และมีบทบาทขึ้นด้วย (ลัทธิหัตถนิยม ถือว่ามีภาวะความจริงหรือคุณค่าบางอย่างที่บุคคลที่มีสัมผัสพิเศษเท่านั้นจะเข้าถึงได้ เช่น การเข้าถึงพระเจ้า การบรรลุนิรันดร)

นักปรัชญาในยุคฟื้นฟูที่มีชื่อเสียงเด่นดัง ได้แก่ เปทราร์ช (Petrarch) บรูโน (Bruno) และนิโคลัสแห่งกูซา (Nicholas of Cusa) เป็นนักปรัชญาในสมัยฟื้นฟูที่มีชื่อเสียงมาก

นักปรัชญาวัตถุนิยม (Materialist) ได้แก่ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ชาวอังกฤษ มีแนวคิดโน้มเอียงไปทางประสบการณ์นิยมเป็นพื้นฐาน (Empiricists) โรเบอต์ (Roger) ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) จอห์น ล็อก (John Locke) เบิร์กเลีย (Berkeley) เป็นต้น

นักปรัชญาในศตวรรษที่ 19 ในยุคนี้มีนักปรัชญาประเภทหนึ่ง คือ นักปรัชญาพวกประสบการณ์นิยมผสมผสานมโนภาพนิยม (Empiricist + Idealist) ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เดวิด ฮูม (David Hume) จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) เป็นต้น

นักปรัชญาในยุโรป (Continent) นักปรัชญาในยุโรปที่สำคัญ ได้แก่ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ทั้งนี้เพราะคานท์ได้รับอิทธิพลมาจากไลบ์นิซ (Leibniz) โดยผ่านทางคริสเตียน วูลฟ์ (Christian Wolff) และมีลัทธิปรัชญาอภิปรัชชานิยมหนึ่ง ที่มีผู้นิยมยกย่องมากที่สุด ได้แก่ ลัทธิวิมตินิยม (Skepticism) ของเดวิด ฮูม

อิทธิพลของคานท์ ได้สะท้อนให้เห็นผลงานของฟิชเต (Fichte) เชลลิง (Schelling) และเฮเกิล (Hegel) ผู้พัฒนาปรัชญาแบบมโนภาพนิยม (Idealistic Philosophy) ให้มีผู้นิยมสูงมากขึ้น

นอกจากนั้นยังมีนักปรัชญาที่สำคัญอีกหลายท่านคือ คีร์เคกอร์ด (Kierkegaard) ผู้ปรารถนาจะใช้ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) แทนลัทธิสารัตถนิยม (Essentialism) ของเฮเกิล และมีนักปรัชญาในยุโรปอีกหลายท่าน เช่น โชเพินฮาว์ (Schopenhauer) ค็องต์ (Comte) และนิตเช (Nietzsche) และขบวนการลัทธินิยมนาคันต์ (Neo - Kantianism) ก็ได้เริ่มขึ้นใกล้ ๆ กับกลางศตวรรษนี้ และได้ต่อเนื่องมาจนถึงศตวรรษที่ 20

ปรัชญาอเมริกัน (American Philosophy) นักปรัชญาจะยึดถือลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงได้แก่ ซี.เอส. เพียซ (C.S. Peirce) วิลเลียม เจมส์ (William James) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) และ ซี.ไอ. เลวิส (C.I. Lewis) เป็นต้น

จากแนวคิดของปรัชญาตะวันตกหลายท่านที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปความหมายของ “ปรัชญา” ได้ดังนี้

“ปรัชญา หมายถึง แนวคิดของผู้รักความรู้ในการพยายามค้นหาความจริงเกี่ยวกับเอกภพ ค้นหาความจริงที่สมบูรณ์ และที่คาดว่า เป็นสัจธรรมสุดท้ายหรืออันติมสัจจะ (Absolute truth)

ของสรรพสิ่ง (The all Things) ที่ประกอบขึ้นเป็นเอกภพ ปรัชญาจะแสวงหาคำตอบต่อความสงสัยของมนุษยชาติที่สงสัยไปทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ตัวของตัวเอง มนุษย์ก็ยังสงสัย เช่น สงสัยว่าเราเป็นใคร มาจากไหน เกิดมาอย่างไร ตายไปแล้วจะไปไหน และจะเป็นอะไร เหล่านี้ เป็นต้น”

ปรัชญาตะวันออก

ปรัชญาอินเดีย (Indian Philosophy)

ปรัชญาอินเดีย ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากคำสอนทางศาสนา ได้มีการจารึกคำสอนของศาสนาเอาไว้ เช่น คัมภีร์พระเวท (Vedas) สำนักปรัชญาต่าง ๆ ของอินเดียได้สะท้อนให้เห็นจุดเด่นหลากหลายที่เป็นพัฒนาการแบบของตะวันตก ในรูปของวัตถุนิยม (Materialism) ไปสู่มโนภาพนิยม (Idealism) ซึ่งจะแบ่งออกไปเป็นคัมภีร์ (Scriptures) อย่างหลากหลายคัมภีร์

ปรัชญาจีน (Chinese Philosophy)

ปัจจุบันปรัชญาจีนมีให้เลือกนับถือได้มากมายหลายลัทธิ เช่น ลัทธิขงจื้อ (Confucianism) ของขงจื้อ ลัทธิเต๋า (Taoism) ของเหลาจื้อ ลัทธิโมจื้อ (Moism) ของโมจื้อ ซึ่งสอนหลักนิยมความรักสากล (The Doctrine of Universal Love) ซึ่งคล้ายกับหลักนิยมของทางศาสนาพุทธที่สอนหลักนิยม เมตตาสากล (The Doctrine of Universal Loving Kindness) ไม่จำกัดประมาณแผ่เมตตาเป็นอัมปมัญญาต่อมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั่วโลก

ความเหมือนและความแตกต่างของปรัชญาตะวันตกและตะวันออก

อริสโตเติล นักปรัชญาสำคัญคนหนึ่งของกรีก ได้แบ่งปรัชญาออกเป็นแบบวิเคราะห์ (Analysis) ได้ 7 สาขา และทั้ง 7 สาขา เมื่อนำมารวมกันเข้าแบบสังเคราะห์ (Synthesis) เรียกว่า “ปรัชญา” แนวคิดของสุชีพ ปุญญานุภาพ การวิเคราะห์ก็คล้าย ๆ กับ “วิงค์” และการสังเคราะห์ก็คล้าย ๆ กับ “สังคณี” ในทางพระพุทธศาสนา ที่กล่าวไว้ในอภิธรรมปิฎก คือ จะพิจารณาแบบแยกหรือแบบรวม หากพิจารณาอย่างแบบแยกก็เรียกว่า “วิงค์” หากพิจารณาแบบรวมก็เรียกว่า “สังคณี” คล้ายกับว่าหนึ่งนั้นแยกออกเป็นหลาย และในความหลายนั้นเมื่อรวมเข้าก็เป็นหนึ่ง

สาขาปรัชญาตามแนวคิดของอริสโตเติล ทั้ง 7 สาขา ได้แก่

1. ตรรกวิทยา / ตรรกศาสตร์ (Logic)
2. จริยศาสตร์ (Ethics)
3. สุนทรียศาสตร์ / สุนทรศาสตร์ (Aesthetics)
4. จิตวิทยา (Psychology)
5. รัฐปรัชญา / ปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) รวมทั้งสังคมปรัชญา / ปรัชญาสังคม (Social Philosophy)
6. ฟิสิกส์ (Physics)
7. อภิปรัชญา (Metaphysics)

การแบ่งส่วนสาขาปรัชญา เพื่อการศึกษาของอริสโตเติล แบ่งส่วนของปรัชญาออกไปอย่างกว้าง ๆ เพื่อสะดวกต่อการศึกษา เป็น 3 ส่วนคือ

1. ทฤษฎีศาสตร์ (Theoretical Sciences) ภาคทฤษฎี / การเรียนรู้
2. ปฏิบัติศาสตร์ (Practical Sciences) ภาคปฏิบัติ / การลงมือทำ
3. ผลิตผลศาสตร์ (Productive Sciences) ภาครับผลของการเรียนรู้และการปฏิบัติ

เมื่อได้เปรียบเทียบแนวคิดของอริสโตเติลกับแนวคิดตามหลักพุทธศาสตร์ ก็จะเห็นได้ดังต่อไปนี้

การเปรียบเทียบแนวคิดระหว่างตะวันออก - ตะวันตก

แนวคิดของอริสโตเติล	แนวคิดตามหลักพุทธศาสตร์
1. ทฤษฎีศาสตร์ / ภาคทฤษฎี	ปริยัติ (การเรียนรู้)
2. ปฏิบัติศาสตร์ / ภาคปฏิบัติ	ปฏิบัติ (การลงมือกระทำ)
3. ผลิตผลศาสตร์ / ภาครับผล	ปฏิเวธ (การได้รับผล)

นักปรัชญากลุ่มสโตอิกส์ นักปรัชญากลุ่มนี้ ได้แบ่งปรัชญาออกเป็น 3 สาขา คือ

1. ตรรกวิทยา / ตรรกศาสตร์ (Logic)
2. ฟิสิกส์ (Physics)
3. จริยศาสตร์ (Ethics)

วูลฟ์ (Wolff) ได้พิจารณาขอบเขต (Areas) ของปรัชญา ออกไปเป็น 8 สาขาคือ

1. ตรรกวิทยา / ตรรกศาสตร์ (Logic)
2. ปฐมปรัชญา (The First Philosophy) หรืออภิปรัชญา (Metaphysics)
3. ภาววิทยา (Ontology) หรือวัตถุนิยม (Materialism)
4. จักรวาลวิทยา (Cosmology) หรือจักรภพนิยม (Cosmopolitanism)
5. จิตวิทยาแห่งเหตุผล (Rational Psychology)
6. จริยศาสตร์ (Ethics)
7. เทววิทยา (Theology) หรือปรัชญาศาสนา (Philosophy of Religion) และ
8. ทฤษฎีแห่งความรู้ (Theory of Knowledge) หรือญาณวิทยา (Epistemology)

วูลฟ์ได้แบ่งส่วนปรัชญาออกไปเป็น 3 ส่วนคือ

1. ส่วนที่เป็นภาคทฤษฎี (Theoretical Part)
2. ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ (Practical Part)
3. ส่วนที่ใช้เป็นเกณฑ์ประเมินค่า (Criteriological Part)

เปรียบเทียบแนวคิดของอริสโตเติล แนวคิดทางพุทธศาสตร์ กับแนวคิดของวูลฟ์

แนวคิดของอริสโตเติล	แนวคิดของวูลฟ์	แนวคิดตามหลักพุทธศาสตร์
1. ทฤษฎีศาสตร์	ส่วนที่เป็นภาคทฤษฎี	ปริยัติ / การเรียนรู้
2. ปฏิบัติศาสตร์	ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ	ปฏิบัติ / ลงมือกระทำ
3. ผลิตผลศาสตร์	ส่วนที่ใช้เป็นเกณฑ์ประเมินค่า	ปฏิเวธ / การได้รับผล

พระพุทธศาสนา หรือพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อแบ่งส่วนคำสอนออกไปเป็น 3 ส่วน หรือ 3 ระดับ

ระดับ	ระดับ
1. ปริยัติ การเรียนรู้	ทิฏฐธัมมิกัตถประ โยชน์
2. ปฏิบัติ การลงมือกระทำ	สัมปรายิกัตถประ โยชน์
3. ปฏิเวธ การได้รับผล	ปรมัตถประ โยชน์

เมื่อนำเอาส่วนทั้ง 3 ตามหลักพุทธศาสตร์ (พระสัทธรรม) นี้ มาเทียบกับคำสอนในพระ-
โองวาทปาฏิโมกข์กับไตรสิกขา ก็ให้เห็นได้ดังนี้

พระสัทธรรม	ไตรสิกขา	โองวาทปาฏิโมกข์
1. ปรัชติสัทธรรม	ศีล (อริศีลสิกขา)	การไม่ทำชั่วทั้งปวง
2. ปฏิบัติสัทธรรม	สมาธิ (อริจิตตสิกขา)	การทำกุศล / ทำดีให้ถึงพร้อม
3. ปฏิเวธสัทธรรม	ปัญญา (อริปัญญาสิกขา)	การทำจิตให้บริสุทธิ์สะอาด

สำหรับแนวคิดของรัสเซลล์ บางแง่มุมเช่น การแนะนำให้มนุษย์ชาติรักกัน เห็นอกเห็นใจกัน
ให้อภัยกัน ก็มีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน

แนวคิดของรัสเซลล์ บางประการก็คล้าย ๆ กับแนวคิดของออโรบินโด (Aurobindo) กาน
ธี (Gandhi) และนักคิดอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกับท่านทางซีกโลกตะวันออก

รัสเซลล์ได้ย้ำว่า ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงสัญชาตญาณ และลักษณะธรรมชาติ
ของมนุษย์ จะต้องใช้การศึกษาอบรม เพราะการศึกษาจะเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะทำให้
สัญชาตญาณ และลักษณะธรรมชาติของมนุษย์เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นได้

ในแง่นี้ แม้ตามหลักพุทธศาสตร์ ก็สนับสนุนการศึกษาไว้เช่นกันว่า สุวิชาโน ภวํ โทติ
ผู้มีความรู้ดี เป็นผู้เจริญ ซึ่งการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา จัดไว้เป็น 3 ระดับ ดังที่กล่าวไว้
ข้างต้น (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 7 - 36)